

Recenzja

pracy doktorskiej mgr Ewy Piepiory „Polityzacja zjawiska imigracji w Polsce”

Ponadczasowy i wielowątkowy charakter procesów migracyjnych powoduje, że dotyczące ich badania siłą rzeczy nabierają charakteru interdyscyplinarnego. Są one przedmiotem zainteresowania wielu dyscyplin naukowych, w szczególności demografii, socjologii, politologii, ekonomii oraz prawa. Należy przy tym zauważyć, że imigracja czyli przybywanie do obcego państwa z zamiarem osiedlenia się na stałe lub na dłuższy czas to druga strona procesu emigracji. Czyli opuszczenia stron ojczystrych bardzo często w sposób wymuszony z ograniczonymi zasobami materialnymi, za to z całym dotychczas zgromadzonym bagażem doświadczeń, nawyków oraz wzorców kulturowych. Przez długi czas Polska była państwem z którego przede wszystkim emigrowano. Wzrost jej atrakcyjności jako miejsca osiedlenia się to wynik zmian, które zaczęły postępować wraz z zakończeniem bipolarnego podziału świata. Szczególnie ważne w tym procesie zajmowania pozycji państwa do którego z różnych względów zaczęło opłacać się emigrować okazały się:

- akcesja do Unii Europejskiej i implementacja jej dorobku prawnego związanego z przepływami migracyjnymi;
- przystąpienie do strefy Schengen;
- wojny i konflikty które zaistniały w bliższym i dalszym sąsiedztwie Polski.

Powyżej wskazane czynniki zaczęły nadawać także nową dynamikę społecznej i politycznej dyskusji na temat migracji. Początkowo koncentrowała się ona przede wszystkim na odplywie ludności. Warto zauważyć, że chociaż wraz z poprawą stanu gospodarki oraz umacnianiem pozycji na arenie międzynarodowej rosło zainteresowanie Polską jako miejscem

osiedlenia, to wciąż przez wielu imigrantów traktowana była ona wyłącznie jako punkt tranzytowy w drodze do państw Europy Zachodniej. Generalnie kwestie imigracji chociaż znajdowały się w orbicie zainteresowań partii i ugrupowań politycznych to były podejmowane okazjonalnie. Dopiero intensywne wzmożenie przepływów imigrantów na kontynent europejski, które wywołały w 2015 r. kryzys imigracyjny w UE, oraz kampania wyborcza do parlamentu w Polsce, spowodowały zdecydowany wzrost zainteresowania kwestią imigracji ze strony partii i ugrupowań politycznych oraz ożywiony dyskurs który mocno zaangażował również opinię publiczną. Włączenie problematyki imigracji do pełnego sporów i konfliktów dyskursu politycznego spowodowało, że została ona uznana za kwestię wymagającą interwencji państwa, stając się tym samym elementem procesu podejmowania decyzji politycznych i to nie tylko w wymiarze wewnątrzpaństwowym ale także międzynarodowym. Polityzacja imigracji, to również kształtowanie się polityki imigracyjnej, wyrażane między innymi w zmianach obowiązujących aktów prawnych czy wprowadzaniu nowych rozwiązań praktycznych. W ostatnich kilku latach proces kształtowania tej polityki dokonuje się pod silnym wpływem dyskursu politycznego, a decyzje podejmowane przez aktorów politycznych mają na celu między innymi uzyskanie określonych korzyści politycznych. Ze względu na rozległe, bieżące i perspektywiczne konsekwencje polityzacji problemu imigracji w Polsce wymaga ona solidnych badań. Jest to tym bardziej uzasadnione, że dotychczas kwestia ta poruszana była fragmentarycznie i nie doczekała się całościowych analiz. Należy dodać, że wielu znawców problematyki zwraca uwagę na to iż szukanie właściwych rozwiązań dla narodowej polityki migracyjnej trzeba łączyć z analizą nie tylko czynników ekonomiczno-demograficznych ale także uwarunkowań politycznych ze szczególnym uwzględnieniem stanowisk partii i ugrupowań politycznych. Fakt, że Polska w ostatnich latach jest państwem o skłonności do popularyzowania postaw antyimigranckich oraz prowadzącym w tej kwestii spór z UE podnosi rangę i konieczność prowadzenia bezstronnych naukowych analiz związanych z tym obszarem życia politycznego i społecznego.

W świetle powyżej przedstawionych uwag podjęcie przez mgr E. Piepiorę zadań związanych ze zbadaniem procesu polityzacji imigracji w Polsce ze szczególnym uwzględnieniem jego przebiegu, czynników determinujących oraz konsekwencji w sferze praktyki politycznej uważam za ze wszech miar uzasadnione, tak potrzebami naukowymi jak i użytecznymi. Praktyczne znaczenie rezultatów badań przedstawionych w rozprawie doktorskiej mgr Ewy. Piepiory należy uznać za szczególnie cenne w kontekście konieczności wypracowania efektywnej polityki migracyjnej uwzględniającej nie tylko standardy

demokratycznego państwa, członka UE ale i potrzeb Polski w zakresie zmniejszenia deficytu zasobów ludzkich (szczególnie tych w wieku produkcyjnym).

Realizując proces badawczy Doktorantka poddała analizie obszernie i mające różnorodny charakter zbiory informacji (przedstawione w liczącej aż 47 stron bibliografii). W wyniku zastosowania dobrze dobranych metod badawczych powstało solidnie udokumentowane i mające nowatorski charakter wielowątkowe studium dotyczące uwarunkowań i konsekwencji polityzacji zjawiska imigracji w Polsce, w pierwszych dwóch dekadach XXI wieku. Stanowiąca przedmiot recenzji dysertacja jest bardzo obszerna obejmuje bowiem 409 stron wydruku komputerowego, zawierającego 42 tabele oraz 25 rysunków. Ocenę merytoryczną i metodologiczną rozprawy należy rozpocząć od wyrażenia opinii, że mgr E. Piepiora w sposób poprawny i adekwatny do wskazanej w tytule tematyki określiła główny cel badawczy czyniąc nim wyjaśnienie procesu polityzacji zjawiska imigracji w Polsce po 2004 roku oraz ustalenie, czy i w jaki sposób obecność problematyki imigracyjnej w stanowiskach partii oraz ugrupowań politycznych, debacie politycznej i publicznej wpłynęła na działania oraz decyzje polityczne. Dążąc do osiągnięcia tak sformułowanego głównego celu badawczego Doktorantka postawiła sobie szereg celów szczegółowych dotyczących:

- rozpoznania czynników inicjujących i determinujących zainteresowanie zjawiskiem imigracji ze strony partii i ugrupowań politycznych oraz opinii publicznej;
- określenie miejsca kwestii imigracji w programach partii i ugrupowań politycznych oraz ustalenie motywów jakimi kierowali się aktorzy polityczni podejmując tą problematykę;
- eksplanacji procesu polityzacji zjawiska imigracji;
- aktywności aktorów politycznych i niepolitycznych procesu polityzacji oraz ich wpływu na kształtowanie się polityki imigracyjnej Polski;
- następstw oraz kluczowych momentów procesu polityzacji zjawiska imigracji w Polsce.

W nawiązaniu do przedstawionych celów badawczych mgr E. Piepiora przyjęła 12 hipotez badawczych. W świetle wskazanych wcześniej celów badawczych zbiór hipotez przyjętych przez autorkę dysertacji należy uznać za prawidłowy zaznaczając przy tym, że mogłyby być on mniej rozbudowany. W celu skutecznej weryfikacji hipotez Doktorantka sformułowała także szereg pytań badawczych. Realizując proces badawczy mgr E. Piepiora

jako zasadnicze zastosowała metody: analizy danych zastanych oraz analizy decyzyjnej. Jako metody pomocnicze wykorzystowała analizę instytucjonalno-prawną, analizę komparatystyczną oraz analizę statystyczną. Należy podkreślić, iż wszystkie te metody zostały dobrane i zastosowane prawidłowo co umożliwiło zrealizowanie w kolejnych rozdziałach rozprawy założonych celów badawczych.

Opierając się na przyjętych założeniach badawczych mgr E. Piepiora podzieliła rozprawę na 5 rozdziałów, wstęp i zakończenie. Takie ukształtowanie struktury dysertacji pozwala na sformułowanie oceny, że jest ona logiczna oraz dobrze wzajemnie powiązana. W jej ramach na bazie teoretycznych ustaleń dotyczących badań problemu polityzacji oraz migracji, analizie poddano zasadnicze dla realizacji celów rozprawy zagadnienia dotyczące: sytuacji imigracyjnej w Polsce, funkcjonowania aktorów procesu polityzacji, polskiej polityki imigracyjnej w obliczu europejskiego kryzysu migracyjnego oraz miejsca imigracji ukraińskiej w polskim dyskursie politycznym. Taki problemowy układ zagadnień jest rozwiązaniem, które należy uznać za racjonalne i poprawne metodologicznie.

Odnosząc się do wstępu można uznać, że jego treść merytoryczna i układ metodologiczny odpowiada wymogom ustanowionym dla rozpraw doktorskich. Pewnym jego mankamentem jest jednak zbyt duża objętość (25stron) wynikająca z faktu umieszczenia nadmiaru informacji szczegółowych np. dotyczących pojęcia polityzacji.

Treści rozdziału pierwszego poświęconego teoretycznym aspektom problemu polityzacji oraz imigracji koncentrują się na przedstawieniu sposobów pojmowania i rozumienia polityzacji oraz zagadnień związanych z imigracją. W odniesieniu do polityzacji uwaga Doktorantki została skupiona na teoriach jej dotyczących oraz determinantach, mechanizmach i następstwach. Oprócz tego scharakteryzowana została także istota depolityzacji oraz co szczególnie ważne w kontekście tematu rozprawy podjęta została próba ukazania współczesnego pojmowania i definiowania polityzacji imigracji. W ostatniej części rozdziału przedstawiono teoretyczne aspekty imigracji. W rezultacie powstał rzetelny i dobrze udokumentowany teoretyczny fundament tworzący bardzo dobry punkt odniesienia do dalszych analiz związanych z tematem rozprawy.

Rozdział drugi rozprawy dotyczy sytuacji migracyjnej w Polsce. W jego pierwszej części oprócz ukazania determinant polskiej polityki migracyjnej Doktorantka zajęła się także charakterystyką i analizą jej założeń. W drugiej części skoncentrowała swoją uwagę na: prawnych podstawach polskiej polityki migracyjnej oraz ukazaniu zmian zachodzących w polskim prawodawstwie związanym z imigracją w badanym okresie.

W końcowym fragmencie rozdziału przedstawiono w sposób bardzo przejrzysty i usystematyzowany skalę i charakter imigracji do Polski oraz narzędzia przy pomocy których państwo polskie starało się tym zjawiskiem sterować. Całość rozważań zawartych w tym rozdziale pozwoliła na przybliżenie uwarunkowań dyskursu i praktyki politycznej w kwestii imigracji oraz ukazanie meandrów polskiej polityki migracyjnej ze szczególnym uwzględnieniem determinantów prawnych, społecznych, kulturowych oraz ekonomicznych.

W rozdziale trzecim podjęto udaną próbę przedstawienia aktorów procesu polityzacji zjawiska migracji. Scharakteryzowano w nim najważniejszych aktorów polityki imigracyjnej oraz ich rolę w procesie polityzacji. W sposób czytelny i dobrze udokumentowany źródłowo ukazane zostały także prezentowane w różnych formach stanowiska partii i ugrupowań politycznych wobec imigracji i polityki imigracyjnej. W końcowej części rozdziału podjęto ciekawe rozważania na temat roli jaką odegrały w procesie polityzacji imigracji organizacje pozarządowe. Ważny składnik tej części rozprawy stanowi także interesująca poznawczo charakterystyka postaw społeczeństwa w stosunku do obecności imigrantów .

W rozdziale czwartym mgr E. Piepiora zajęła się analizą następstw kryzysu emigracyjnego w Europie dla polskiej polityki imigracyjnej. Treści tego rozdziału pokazują istotę polityki UE wobec kryzysu imigracyjnego i jej implikacje dla Polski. Ważnym problemem na którym skupiła się uwaga Doktorantki w tej części rozprawy jest także stanowisko Polski wobec unijnych koncepcji rozwiązania kryzysu imigracyjnego, oraz aktywność w ramach Grupy Wyszehradzkiej na rzecz wypracowania wspólnych rozwiązań oraz prezentowania ich na forum państw członkowskich UE. W końcowej części rozdziału przedstawiona została analiza ewolucji stanowisk opinii publicznej wobec uchodźców i imigrantów w kontekście kryzysu imigracyjnego oraz wynikające z tego konsekwencje dla polityzacji imigracji w Polsce.

Ostatni (piąty) rozdział dysertacji poświęcony został problemowi miejsca imigracji ukraińskiej w polskim dyskursie politycznym. W pierwszej części tego rozdziału badawczemu oglądowi poddano: determinanty napływu ukraińskich imigrantów do Polski, ich pozycję społeczną i ekonomiczną. Scharakteryzowano także stanowiska polskiej opinii publicznej wobec tej grupy imigrantów. W końcowej części rozdziału przedstawiono natomiast stanowiska partii politycznych wobec napływu imigrantów z Ukrainy oraz praktyczne elementy polityki imigracyjnej wraz z instrumentami zarządzania tym silnym nurtem imigracji. Rozdział ten pokazuje praktyczne aspekty polityki imigracyjnej i zarządzania imigracją w odniesieniu do dużej realnie funkcjonującej populacji imigrantów.

Merytoryczna treść i metodologiczny kształt poszczególnych rozdziałów rozprawy umożliwia sformułowanie oceny, że mgr E. Piepiora prowadząc badania umiejętnie posługuje się obszernymi i złożonymi materiałami źródłowymi oraz ustaleniami dokonanymi przez innych badaczy problemu polityzacji imigracji we współczesnej Polsce. Poprawnie prowadzi analizy kończące się nie tylko diagnozami ale także próbami prognoz w odniesieniu do niektórych podejmowanych problemów. Szkoda, że dysponując tak dobrym rozeznaniem problematyki nie pokusiła się o wprowadzenie do poszczególnych rozdziałów krótkich podsumowań.

Na podstawie dokonanych ustaleń badawczych mgr E. Piepiora w zakończeniu dysertacji przedstawiła szereg wniosków wskazując w nich na to że:

- przez długi czas imigracja nie była ze strony partii i ugrupowań politycznych obiektem znaczącego zainteresowania;
- chociaż poglądy na temat imigracji były podzielone to nie wpływały na polaryzację sceny politycznej;
- kryzys migracyjny 2015 roku w UE zainspirował partie i ugrupowania polityczne do podjęcia ożywionej dyskusji w odniesieniu do tej kwestii;
- proces polityzacji imigracji w Polsce uległ przyspieszeniu w 2015 roku i nasilał się w kolejnych latach;
- włączenie problemu imigracji w kampanię wyborczą, 2015 roku spowodowało polaryzację polskiej sceny politycznej;
- kwestia imigracji została wykorzystana w celu pozyskania wyborców i przejęcia władzy;
- w procesie polityzacji imigracji z ograniczonym wpływem uczestniczyły organizacje pozarządowe.

W kontekście całości treści rozprawy przedstawioną grupę wniosków należy uznać za uzasadnioną zauważając przy tym iż nie zawiera ona istotnych wskazań co do kierunków dalszych badań.

Ukształtowanie struktury rozprawy, właściwie metodologicznie usystematyzowana oraz bardzo wartościowa jej treść, pozwalają na wyrażenie oceny że mgr E. Piepiora w odpowiednim zakresie i w sposób dobrze zaprogramowany w praktyce badawczej

implementuje podejście opisowe, eksplanacyjne, i prognostyczne. Na wysoką ocenę umiejętności naukowych Doktorantki rzutuje również dobry wybór i właściwe wykorzystanie metod badawczych.

Baza źródłowa rozprawy ma bardzo obszerny (jak już wcześniej wspomniano) charakter i zaprezentowana została aż na 47 stronach (s.357-404.). Zestawienie źródeł i publikacji zamieszczone w bibliografii uznać można za kompletne chociaż zawiera ono też kilka potknięć do których zaliczyć można:

- umieszczenie w dziale „Dokumenty cytowane” aktów prawnych dla których powinno się ustanowić odrębne miejsce w bibliografii;
- nieład w dziale „Artykuły naukowe” w którym obok tychże artykułów wymieniane są także pozycje książkowe i rozdziały w książkach;
- wskazanie w wyodrębnionym dziale stron internetowych bez przytoczenia konkretnych adresów do fragmentów materiałów zamieszczonych na tych stronach.

Jeżeli chodzi o inne kwestie bibliograficzne to należy stwierdzić iż mgr E. Piepiora prawidłowo konstruuje przypisy oraz opisuje tabele i rysunki. Jako pewne mało istotne ale jednak niedociągnięcie należy wytknąć to iż z niewiadomych powodów stosuje przy numeracji rozdziałów i podrozdziałów cyfry rzymskie i arabskie.

W całości rozprawy jej autorka w sposób konsekwentny i adekwatny do podejmowanej tematyki stosuje politologiczny aparat pojęciowy w niezbędnym zakresie wykorzystując również terminologią z zakresu innych dziedzin nauki. Na wysoką ocenę zasługuje także czytelny i mający charakter naukowy język którym posługuje się Doktorantka dając i w tym aspekcie dowód rzetelnego opanowanie warsztatu naukowego. Opierając się na powyżej przedstawionych ocenach częściowych stwierdzam, że recenzowana rozprawa jest dojrzałym i oryginalnym rozwiązaniem problemu badawczego bardzo dobrze świadczącym o przygotowaniu mgr E. Piepiory do prowadzenia badań naukowych. Walory merytoryczne rozprawy oraz jej nowatorstwo pozwalają także na sformułowanie wniosku o jej wyróżnienie. Brak kompleksowych opracowań odnoszących się do problematyki polityzacji zjawiska migracji w Polsce uzasadniają także postulowanie aby rozprawa po wprowadzeniu odpowiednich korekt i uzupełnień została upowszechniona w formie książkowej.

Konkluzje

Przeprowadzone w rozprawie analizy oraz wygenerowane na ich bazie wnioski w pełni dowiodły zarówno celowości jak i wagi badanej problematyki. Treści zaprezentowane w dysertacji mają charakter naukowy, są dobrze umocowane w materiałach źródłowych i literaturze przedmiotu. Należy dodać, że badania zostały w dużej mierze zrealizowane w oparciu o materiały wcześniej nie wykorzystywane i zgodnie z regułami metodologicznymi stosowanymi dla prac doktorskich z zakresu nauk społecznych. Walory naukowe rozprawy pozwalają także na sformułowania opinii, że Doktorantka umiejętnie połączyła podejście politologiczne z dorobkiem innych nauk w zakresie procesów migracyjnych. Rozprawę uznaję za nowatorski przyczynek wzbogacający dorobek naukowy dotyczący miejsca problematyki migracji w polityce i dyskursie publicznym Polski pierwszych dekad XXI wieku. Nowe ustalenia i systematyzacja dotychczas zgromadzonej wiedzy mogą być także wielce użyteczne w prowadzeniu dalszych badań, odnoszących się do działalności państwa polskiego w sferze szeroko rozumianej polityki migracyjnej.

Wniosek końcowy

Wykonane badania oraz przedstawione na bazie uzyskanych w ich toku wyniki potwierdzają w sposób nie budzący wątpliwości, nie tylko bardzo dobrą orientację Doktorantki w zakresie problematyki będącej przedmiotem rozprawy lecz także dobre opanowanie reguł warsztatu naukowego. Mimo pewnych uwag krytycznych, zawartość merytoryczna oraz kształt metodologiczny recenzowanej dysertacji w pełni uzasadniają wystawienie wysokiej pozytywnej oceny dla umiejętności i dokonań badawczych jej autorki. Opierając się na przedstawionych wcześniej opiniach wnoszę do Rady Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Szczecińskiego o dopuszczenie mgr Ewy Piepiory do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

dr hab. Włodzimierz Fehler prof. uczelni